

Kohéziós politika válaszúton

Megújulni készül az egyik legrégebbi uniós szakpolitika. Nem először teszi története során, ám talán még sohasem szembesült annyi, létével és eszköztárával kapcsolatos ellentétes elvárással, mint most. Az előző hétvégén a Bizottság és a tagállamok kohézióért felelős miniszterei Prágában próbálták meghatározni a jövő útját a szakpolitikában.

Az európai integrációban részt vevő tagállamok régiói közötti területi és szociális különbségek csökkentése kezdetektől szerepelt célként az európai együttműködés dokumentumaiban. Nem is csoda, hiszen a kialakítandó egységes belső piac egyik alapkövetelménye, hogy a létező különbségek érzékelhetően csökkenjenek. Ennek megfelelően a múlt század ötvenes éveinek végétől kezdve a kohéziós politika, illetve elődje, a regionális politika központi szerepet foglalt el a belső piaccal foglalkozó politikák között.

Az elmúlt évtizedek változó körülményei természetesen jelentős változásokat idéztek elő a szakpolitika szerkezetében és szereplőiben. A kezdeti egyszeri beavatkozásokat 1975-ben váltotta fel az Európai Regionális Fejlesztési Alap. A déli bővítés, Görögország, majd Portugália és Spanyolország csatlakozása pedig életre hívta az egységes szakpolitikai keretrendszert, a kohéziós politikát, majd a Maastrichti Szerződés által létrehozott Kohéziós Alap – az Európai Regionális Fejlesztési Alappal, az Európai Szociális Alappal együtt – ma is a térségek felzárkóztatásának alapvető eszközrendszerét jelenti.

Ahogy a déli, majd a keleti bővítés, úgy az elmúlt évek kihívásai is válaszútra terelték a kohéziós politikát. Előbb a migránsválság, majd a koronavírus-járvány és az annak következtében kialakult gazdasági válság, végül pedig az orosz–ukrán háború elől menekülők milliói jelentettek olyan problémákat, amelyek ismét növelték az egyes régiók közötti különbségeket. A válsághelyzet mind az uniós intézmények, mind pedig a tagállamok számára szükségessé tette, hogy minden lehetséges pénzügyi forrást mozgósítsanak, akár az uniós költségvetésen belül, akár azon kívül is állnak azok rendelkezésre.

A kohéziós politika eszközrendszere is áldozatul esett a válságkezelésnek az elmúlt években, aminek következtében a szisztematikus, többéves programokra szánt források egy részét az azonnali problémakezelésre csoportosították át. Mindez értelemszerűen vetette fel egy új többéves pénzügyi

kerettern kezdetén a kérdést: változzon-e a kohéziós politika célja, időhori-zontja és eszközrendszere a jövőben, illetve hogyan tudja a kohéziós politika a jövőben jobban szolgálni eredeti célkitűzését, az Európai Unió egyenlőtlenségeinek csökkentését?

Önmagában a kohéziós politika nem tekinthető sikertelen történetnek. Az elmúlt években is komoly felzárkózási folyamat figyelhető meg az Európai Unió régiói között, aminek következtében a fent említett válságok ellenére is, az Európai Unió az utóbbi évtizedekben egységesebb lett, mint korábban volt. Jól mutatja ezt a folyamatot az a tény, hogy miközben a keleti bővítés idején az újonnan csatlakozó országok egy főre eső GDP-je az uniós átlag 59 százaléka volt, addig ez 2019-re 77 százalékra nőtt. A kohéziós miniszterek prágai informális tanácsülésén feltett kérdés éppen az volt, hogy a jelenlegi kihívások mellett hogyan őrizhető meg a kohéziós politika sikertörténete, illetve melyek lesznek azok a kihívások, amelyek meghatározzák az elkövetkező évtizedeket.

A tanácskozáson meglehetősen összhang alakult ki azzal kapcsolatban, hogy a kohéziós politika alapvetően csak rendkívüli esetekben és kiegészítő jelleggel váljon gyorsreagálású válságkezelő politikává. Az ilyen jellegű tevékenységekre egyéb, ezeket a célokat jobban szolgáló szakpolitikákat kell használni, míg a kohézióknak továbbra is a hosszabb távú, komplex felzárkóztatási programokat kell szolgálnia. Növelni kell ugyanakkor a szakpolitika belső szerkezetének rugalmasságát, ami lehetővé teszi az eszközök könnyebb átcsoportosítását, valamint azt is, hogy az eltérő igényekre rugalmasabban reagálhasson a programok finanszírozása.

A jövő kihívásainak számbavétele során is széles körű konszenzus uralkodott. A legtöbb tagállam a demográfiai és a migrációs helyzetet, az egyes térségek elnéptelenedésének megakadályozását, a klímaválság kezelését, valamint az orosz–ukrán háború következtében előállt energiaválság kezelését, továbbá az így leszakadó régiók hanyatlásának megakadályozását tartotta a jövő legfontosabb problémáinak.

A konszenzusnak köszönhetően az informális tanácsülés vitája viszonylag pontosan körülhatárolta a kohéziós politika jövőkének legfőbb elemeit. Most az Európai Bizottságon a sor, hogy a vita következtetései alapján megkezdje az előkészületeket a következő, 2028. január elsején életbe lépő új költségvetési időszak kohéziós politikájának megtervezésére. Ennek első lépése a 2025-ben a Bizottság részéről publikálandó kilencedik kohéziós jelentés, amely már konkrétan is beépítheti megállapításait a mostani vita lényegét.

2022. szeptember 8.